

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Ellevilde af glæde modtog familien Danmark budskabet om befrielsen efter fem trange år i lænker.

WINKELHORN

WINKELHORN & CO.

AKTIESELSKAB

MINERVA 14 14

FARVERGADE 15 - KBHVN. K.

H. J. SIMONSEN & CO. INTERNATIONAL SPEDITION

ST. KONGENSGADE 63 A

KØBENHAVN K.

Wilson & Co.

REJSEBUREAU

BREDGADE 28 — K.

MINERVA 41 50

ORANA KONSERVES A/S VIBEHOLMSVEJ 26 - GLOSTRUP

TLF. 96 18 00

VIGGO THORBEK A/S

PRAGS BOULEVARD 55

KØBENHAVN S.

ASTA 1600

NYDALON

AKTIESELSKAB

KØBMAGERGADE 25

KØBENHAVN K.

FH. JOHN FORBÆCHS EFTF. A/S ISLANDS PLADS KØBENHAVN K.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HDS. KGL. HØJHED PRINSESSE MARGARETHA

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.

(kontortid: 10—15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bopiddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: Generalmajor F. B. Larsen, Ejderkasernen, Rendsborg, Vesttyskland.

Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Frederiksborgvej 109, København NV. TAgA 328.

Bankfuldmægtig Olav Holst,
Bengtavej 6, Hellerup.

Seminarirektor, cand. mag.
Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen,
Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstorfs-
lunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæraa,
Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8,
Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft,
de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby,
Fyn.

Dr. Børge Næsted, Store Torv 16-18,
Århus C.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade 20,
Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch,
Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Side-
allé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M.F., Herning.

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjelpefond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15).
Minerva 1336.

Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Skoleinspektør Johs. Fosmark. (Medl. af Dansk Fagpresseforening), Frederiksborgvej 109, København NV.
Taga 328 (træffes bedst 17,30-18,30)

FORRETNINGSFØRER FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup
Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri,
Ringsted.

Næste nummer udsendes 25. juni.

INDHOLD

	Side
En glædens dag for alle danskere	55
Fra Neuengamme til friheden i Sverige	56
4. maj oplevet i Ystad	57
4. maj i Sverige med rød-hvide roser	58
I Charlottenlund	59
10 år i KZ-lejr	60
Hende derhjemme X	62
Beviserne skulle fjernes	64
Neuengamme-foreningen	67
De erhvervshæmmede	67
Gestapofangerne	67
Bøger	71
Dagbogsblade	72

En glædens dag for alle danskere

Fjerde-maj-dagen vil i år få sit særlige præg, fordi det er 20-års-dagen for den største stund, vor generation har oplevet. Vi vil tænde lys i vinduerne, som vi gjorde det hin første fjerde-maj.

Vi gjorde det da i elleve glæde. Vi gjorde det rent spontant.

Vi vidste jo ikke, hvordan sådan noget kan laves, for vi havde ikke prøvet det før — men vi gjorde det, for glæden var stor og glæden var hos alle, glæden over, at vi atter kunne ånde frit efter fem lange år i lænker.

Og siden er der gået lidt system i det. I nogle byer er der hele kvartærer, der hvert år stråler i et lyshav, mens man andre steder mere foretrækker at være reserverede. Tænder naboen lys i vinduerne, gør man det også, men foretager naboen sig ikke noget, lader man også sine egne vinduer være hverdagsagtige, for man vil ikke sådan „stikke af“.

Men her er der for en gangs skyld grund til at lade glæden have frit løb, for her er virkelig noget at glæde sig over.

Der er glæden over, at vi blev forskånet for at blive krigsskueplads. Glæden over, at vi nu atter havde frihed til at tænke, tro og tale, som vi føler, det er i overensstemmelse med vort egentlige væsen.

Glæden over, at nu havde atter en tyran måttet sande ordene om, at „hver djævel har sin tid“.

Glæden over, at nu skulle det forfulgte, jødiske folk atter have lov til at færdes blandt andre, hvor de ville, uden frygt for pogromer, en krystalnat, en davidsstjerne, et gaskammer.

Glæden over, at okkupationer nu atter kom under kontrol, så der dog var grænser for, hvad man kan tillade sig at gøre, blot man er stærk nok, blot man er fræk nok.

Glæden over, at vort land atter havde oplevet sin ret til at bestemme over egne indre forhold, retten til at indrette vort eget hjem, som vi finder ret og billigt uden hensyntagen til „de fremmede i landet“.

Glæden over at kunne udbygge et samfund og en produktionsvirksomhed, som vore egne, danske piger og drenge kan føre videre, og de alene kan høste gavn af indvundne resultater.

Så er da fjerde-maj-dagen en glædens dag for alle danskere. Vil man markere f. eks. den 29. august, som man har gjort det i mange skoler nogle gange, støder man undertiden på modstand, for den 29. august er den aktive modstands store dag, og markerer man den, synes nogle — og måske mange — nulevende danskere, at det i sig selv er en anklage mod dem, for de gjorde ikke noget, da de fremmede var i landet.

Men anderledes med den fjerde maj. Den er en gave til alle i befolkningen.

Vi har fornylig markeret 100-års-dagen for slaget ved Dybbøl og 25-års-dagen for den 9. april. Det var vel også rigtigt at gøre dette, men der kunne indvendes det imod disse store arrangementer, at det er naturligt at gøre så meget ud af nederlagets dage, men fjerde-maj-dagen er en sejrens dag for de kræfter, der ønsker det menneskelige i forgrunden, en sejr for ønsket om et samfund, hvor der overfor loven er samme ret for Jørgen Hattemager som for Kong Salomon.

Dagen minder os om, at vi kæmpede for livsvigtige værdier, der var truet. Dagen minder os om, at der i dagene fremover også er noget at kæmpe for, for demokrati og frihed er værdier, som dagligt må værnes.

F—k.

Fra Neuengamme til friheden i Sverige

Den 4. maj oplevede jeg i Sverige, hvortil jeg var kommet fra Neuengamme en 14 dages tid tidligere med en sygetransport, der hovedsagelig bestod af nordmænd.

Som de fleste andre kz-hæftlinge var jeg afkræftet, afmagret og endnu lidende af kraftigt „Durchfall“, men egentlig syg følte jeg mig ikke. Efter nye aflusninger, indsprøjtninger, blodaf tapninger og undersøgelser erklærede svenskerne imidlertid om nogle af os fra den transport — deriblandt mig — at vi havde tyfus. Vi blev så igen interneret; og det var vi bestemt ikke glade for, for vi havde jo regnet med at komme hjem til Danmark, såsnart krigen sluttede, hvad den jo efter rygterne at dømme kunne gøre når som helst.

Hvad der nu end var grunden til det, så fik vi hurtigt overstået „tyfus'en“, for ved næste undersøgelse nogle dage senere, fandt man ud af, at vi nu kun havde paratyfus, og det syntes svenskerne ikke at være nær så bange for. Jeg har iøvrigt en lumsk mistanke om, at tyfusbakterier overhovedet ikke ville kunne leve i den kost, som svenskerne gav os, nemlig vandgrød, fisk og mælk. Jeg brød mig heller ikke om nogen af delene, men de var sikkert skyld i, at vore maver og tarme ret hurtigt blev nogenlunde normale igen.

Fri mand i Sverige før 4. maj.

Gennem gode danske venner i Sverige lykkedes det mig derefter at slippe bort fra interneringen i Småland og komme ned til Malmø nogle dage før den tyske kapitulation. Her blev jeg sat i arbejde ved en af brigadestabens afdelinger, der nu var forlagt til et stort etablissement lige uden for Malmø. Jeg var næppe meget værd som arbejdskraft, men stillingen indebar for mig den fordel, at jeg var fri, at jeg fik løn, så jeg bl. a. selv kunne bestemme, når og hvad

jeg ville spise, og at jeg gennemgående var vel orienteret om forholdene både i Tyskland og Danmark.

Stillede den sult, der var opsøret gennem et halvt år.

Den eneste erindring, jeg har fra dagene før 4. maj, er, at jeg gjorde mit bedste for at stille min gennem et halvt år opsøret sult. Det var ikke så ligetil, men det hjalp meget, at personalet i afdelingen spiste i to hold. Jeg spiste nemlig middag med begge hold, det vil sige både kl. 17,30 og 20,30.

Iøvrigt levede jeg som alle andre danske i Sverige i forventningen om snarest muligt at gense kone, børn og øvrige familie og at få mulighed for at leve som et frit menneske i et frit land.

Hver dag bragte realiteter og rygter med sig; iblandt realiteterne var en dag den glædelige meddelelse om, at englænderne var nået til Lübeck og på vej op gennem Slesvig-Holsten, og blandt rygterne var samme dag både, at modstandsbevægelsen havde taget magten i Danmark, at de tyske soldater havde gjort oprør og at der var sluttet våbenstilstand.

Det sidste rygte viste sig altså den 4. maj aften at være en realitet, og på den restaurant i Malmø, hvor jeg opholdt mig for at spise min anden omgang middagsmad — lad mig her indskyde, at jeg havde under overvejelse at gå over til kun at spise middag een gang om dagen, for jeg havde med sorg konstateret, at i det lange løb blev selv den mest tomme mave mæt før øjnene — bredte meddelelsen sig hurtigt, og aftenen blev i Malmø vel fejret næsten lige så ivrigt som på den anden side af Sundet.

Jeg deltog dog kun kort tid heri, men gik straks i gang med at skaffe overfartsmulighed til Danmark og med at pakke min bagage. Denne var

General Fl. B. Larsen, Rensborg, beretter om en ventetid i Sverige efter opholdet i Neuengamme. Den opsørede sult blev stillet, ved at exfangen spiste middag 2 gange om dagen.

meget beskeden og bestod egentlig kun af det tøj, som Svensk Røde Kors havde forsynet os med (og som jeg havde glæde af i mange år), en blå sweater, som Johannes Fosmark af en eller anden grund havde organiseret til mig, samt min BBB pipe, der havde fulgt mig siden 1933 og mærkværdigvis nok gennem alle aflusninger og andre effektberøvende foranstaltninger i det 3. rige.

Alligevel var min Røde Kors rygsæk stopfyldt, og dens indhold skulle næste dag gøre mig meget populær. Jeg havde nemlig fået foræret nogle rationeringskort for børn og kvinder, og havde selvfølgelig benyttet dem, så jeg medbragte sokker og sko til mine to små børn, stof til en kjole til min kone samt chocolate, cacao, sæbe og andre ting, som vi ikke havde set i Danmark længe.

Hjem til Danmark i motorbåd.

Det lykkedes mig virkelig at slippe til Danmark den 5. maj. Jeg kom om eftermiddagen sammen med 5—6 andre af sted med en motorbåd, der medvirkede i den illegale kurer tjerneste over Sundet. Turen til København var spændende, men gik godt.

I den danske del af Sundet passerede vi en del tyske krigsskibe samt et betydeligt antal skibe med flygtninge fra Østpreussen ombord, og vi følte os ikke alt for godt tilpas ved sejladsen gennem alle disse skibe, men vi nåede da uantastet Hellerup havn.

Her var heldigvis ingen tyskere, men der var ikke noget at gøre med at tage en taxa hjem til Blidahpark. Havnen var nemlig besat af frihedskæmpere, der igen var besat af stor iver efter at fange stikkere og forklædte SS-folk, så selvom nogle af dem kendte mig, blev vi ført til deres „hovedkvarter“, som iøvrigt viste sig at være min urmagers villa. Her blev

vor identitet hurtigt fastslået, og jeg blev med stor eskorte kørt til mit hjem, der tilmed telefonisk blev adviseret om, at jeg var på vej.

Vi glædede os over lyset fra de ikke-mørklagte vinduer.

Og for første gang siden efteråret 1943 kunne jeg så være sammen med min familie i mit eget hjem. Vi talte om, hvad der var sket under den lange adskillelse, om de mange kammerater vi ikke mere skulle gense, vi planlagde for fremtiden, som vi glædede os til, og frem for alt glædede vi os over lyset fra de ikke-mørklagte vinduer, der understregede, at de 5 års mørke nu var forbi.

Befrielsen og lyset betød for mange kun, at den mørke tid med dens ma-

terielle afsavn var forbi, at vi nu igen snart kunne få rigtig kaffe, the, sæbe og tøjvarer, bruge gas og lys uden restriktioner og have varmt vand i radiatorer og vandhaner. For et stor antal andre betød befrielsen imidlertid også — og måske mest — en erkendelse af, at vi nu selv havde fået ansvaret for at ordne vore forhold, for at indrette os, som vi fandt det rigtigst med den erfaring og den lærdom, vi havde fået.

Og blandt de 5 mørke års lærdomme var ikke mindst en klar erkendelse af, at frihedsgoderne i et demokratisk samfund har langt større værd end den tilsyneladende effektivitet og dynamik i det autoritære samfund, og at friheden er værd at kæmpe for.

4. maj oplevet i Ystad i Skåne

Seminarierektor Paul Holt oplevede befrielsen for vort land som evakueret i Sverige i en sær tilværelse, der var en mellemting mellem frihed og fangenskab.

I de sidste dage af april blev jeg ført med en Bernadotte-transport fra Frøslev til Lødderup i nærheden af Ystad i Sydskåne, hvor vi tilbragte nogle på en gang behagelige og sære dage. „Behagelige“ på grund af „friheden“, gode ydre kår, godt kammeratskab o. s. v., „sære“, fordi det var en underlig mellemting mellem fangenskab og frihed.

Vi skulle holde os indenfor en enkelt pigtråds-snor — ellers fik vi med det svenske politi at gøre, og det kendte jo intet som helst til krig og tyske fangelejre. F. eks. var det umuligt at opnå ekstra goder (som spadseretur udenfor lejren) ved hjælp af bestikkelser, hvad vi jo kendte så godt til fra de tyske kz-lejre, hvor cigaretter, slik, mad o. lign. jo kunne skaffe os mange privilegier. Og så var svenskerne så voldsomt hygiejniske, de var så bange for sygdomme, hvilket vi jo slet ikke var vant til.

Den 4. maj om eftermiddagen havde jeg den specielle fornøjelse at kun-

ne fejre min fødselsdag sammen med en søster, som boede i Ystad og havde bragt nogle gode sager med sig, som vi nød lige indenfor pigtråden, siddende i græsset.

Og så hørte vi naturligvis *radio* — og altså også *befrielsesbudskabet fra London*. Det lyder endnu i mine ører. Men, mærkeligt nok, det udløste ikke nogen begejstring, en mærkelig mattedhedsfornemmelse betog mig: Nu var jeg helt udenfor alt det, der skulle til at ske i Danmark!

Nå, allerede næste dag havde vi kontakt med København pr. telefon, og få dage efter vendte jeg hjem med den sidste „illegale“ transport fra Malmø og til Tuborg havn. Det var samme dag, som Montgomery blev modtaget i København; min modtagelse var naturligvis noget mere beskedent, — men ikke mindre vidunderligt at genforenes med kone og børn efter næsten et helt års tysk fangenskab!

PAUL HOLT.

Navne efterlyses

Socialministeriet efterlyser navne på danske statsborgere, der har været deporteret til Auschwitz-koncentrationslejren.

I henhold til meddelelse i sin tid fra Dansk Røde Kors skulle der pr. 15/2 1945 have været 4 danske statsborgere i den pågældende lejr.

Meddelelser kan sendes til statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kanikestræde 10, København K.

Vidner søges

Der foreligger en henvendelse fra den tyske tidligere journalist Kurt Tietz, 7157 Murrhardt, Silchestrass 13.

Han søger forbindelse med danskere, der har været sammen med ham i tugthuset Dreiburgen Bützow og på arbejdspladsen i kurvefletteriet. Han fører for tiden en sag for at opnå erstatning for sin internering og vil være taknemlig for vidneudsagn.

Han henviser i sit brev til, at han videregav oplysninger til de danske fanger fra dagbladene og værne-magtsberetninger og gav dem derved mod til at holde ud.

Han anfører, at han som straf for dette arbejde blev sat i enecelle, hvor han sad til 8. maj 45.

Han vil også være interesseret i at få oplyst adressen på Hilgunt Zassenbaus, der nu formentlig bor i USA.

Man bedes skrive direkte til Kurt Tietz.

Kammeraternes Hjælpefond

er de raske kammeraters hilsen

til de syge.

4. maj 1945

Som evakueret fra Dachau oplevede arkitekt H. Kornbeck befrielsesbudskabets glæde i Hälsingborg. Der blev fremtryllet hvide og røde roser, og festen kulminerede på Ramlösa.

Man kan måske glemme de fleste andre dage i sit liv, men ens for alle tidligere fanger er sikkert, at man aldrig glemmer hin vidunderlige 4. maj aften, da Danmark atter var frit.

Jeg boede i Hälsingborg på Järnvägsgatan, hvor jeg havde lejet et værelse og lånt en skrivemaskine. Mange af mine kammerater boede for enden af gaden på et stort hotel overfor jernbanestationen.

Vi havde vist alle på fornemmelsen, at der skulle og måtte ske noget stort og afgørende i de nærmeste timer. Jeg husker, at jeg havde købt en fin hvid skjorte, således at jeg kunne være pænest mulig, når dette — et eller andet — store skete. Jeg havde også købt brød, smør og pålæg og taget dette med på værelset, for jeg turde ikke forlade radioen, der var indstillet på en engelsk presse-sender. Spændingen var enorm. Jeg sad og skrev brev til min kone, da lød det pludselig fra radioen: Great news — greats news — England calling, og derefter kom budskabet om Danmarks befrielse, jeg var ikke klar over, at tyskerne ikke havde kapitulert overfor Norge. Selvfølgelig græd jeg (i hvilke situationer skal man ellers græde).

Hvad skulle jeg foretage mig — ja, i hvert fald finde nogle, som jeg kunne dele min glæde med, og jeg løb ned til hotellet ved banegården — klokken var da ca. 17,50.

Mine kammerater var gået til bords — jeg standsede i døren ind til spisesalen og råbte: Tyskland har kapitulert. Det skabte lidt uro og tvivl, for ingen havde endnu hørt nyheden — dette fantastiske, at krigen og besættelsen var forbi, men det blev naturligvis hurtigt bekræftet, og vi samledes i hotellets store forhal.

Der blev fremtryllet hvide og røde roser, der blev grædt, der blev holdt taler, bl. a. af Axel Larsen, der holdt

en meget smuk og meget nationalt præget tale, man omfavnede mennesker, man ikke kendte — danskere, nordmænd og svenskere var en stor lykkeberuset enhed.

Der skulle naturligvis festes om aftenen, og det blev fastsat til kl. 20 på Ramlösa. Først ved denne lejlighed sansede jeg at få min fine hvide skjorte på.

Der blev holdt mange store og gode taler og vi mindedes vore døde kammerater, som ikke nåede at komme hjem — hjem til et frit og nyt Danmark. Så vidt jeg husker var traktementet vist nok ret beskedent, men — det er den største og bedste fest, jeg nogensinde har deltaget i.

Vi var vist alle enige i, at vi skulle hjem til et nyt og til et rensset Danmark, ikke blot rensset for tyskere og stikkere, men vi syntes vist alle den gang, at de danske politikere i for vidt omfang — var gået tyskernes ærinde.

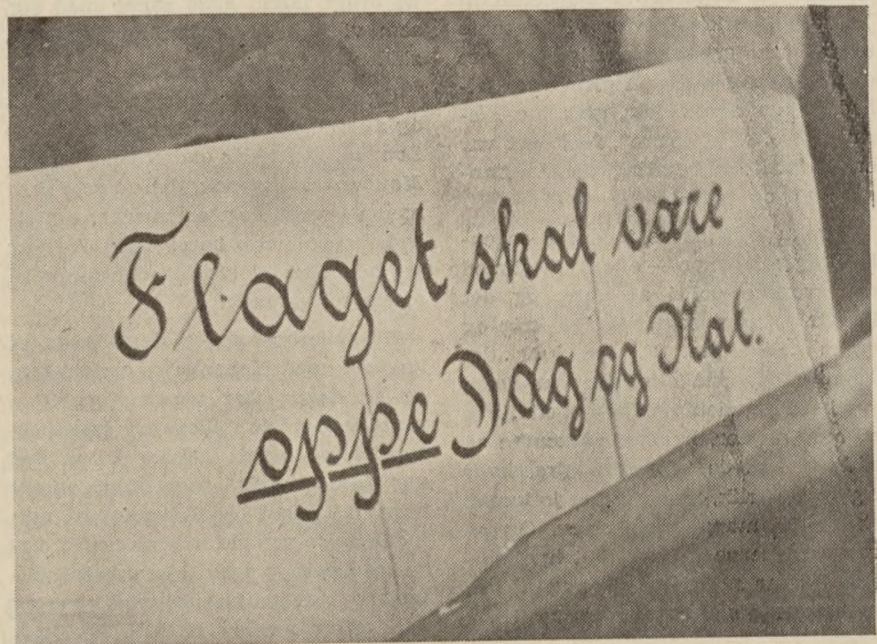
Den 6. maj rejste jeg med færgen til Helsingør, hvorfra jeg ville ringe hjem til min kone. Jeg ringede fra billetkontoret, men havde ingen danske penge. Det er utroligt, at det betød så meget, at jeg ingen penge havde at betale med, og først efter lang parlamentering blev samtalen til 90 øre skrevet på statens regning.

Gensynet med min kone hører naturligvis privatlivet til, men alt var naturligvis vidunderligt og glæden uden grænser, og hjemmet lignede mest et drivhus.

Jeg fik at vide, at min gruppe forrettede vagttjeneste i en stor tennisal, hvor 1300 tyskere var interneret, og jeg meldte mig naturligvis til tjeneste den 7. maj om morgenen kl. 8,00.

På baggrund af de rædselsgerninger, tyskerne havde begået her i landet under besættelsen i de lange fem år og på baggrund af mit eget fangenskab, var det vel hadet mod tyskerne og — ikke mindst — stikkere, der var altdominerende straks efter hjemkomsten, og dog skulle livet jo leves videre og stadig med Tyskland som uundgåelig nabø. Jo, jeg tror, at vi alle hadede tyskerne.

H. KORNBECCK.

Opfordringen er imod reglementet, der forlanger, at flaget tages senest ved solnedgang, men ingen tog anstød af opfordringen til uafbrudt flugning.

I Charlottenlund

Man følte sig som én stor familie og var enige om, at nu skulle der tages fat for at få alt det ødelagte bygget op igen, skriver arkitekt P. A. Johansen.

Der kan glemmes meget i tyve år, men hvor mange husker ikke aftenen den 4. maj, hvor frihedsbudskabet lød fra den engelske radio. For mig vil denne aften altid stå lysende klar og som een af de største oplevelser i min tilværelse.

Det var en lun forårsaften, bøgetræerne stod på spring og alt var ved at grønnes og vel også håbet om, at slutningen på de forbandede år var nær.

For at supplere de ikke alt for rigelige rationeringer havde jeg anskaffet mig en såkaldt nyttehaver, lejet af Gentofte kommune for en årlig leje af 1 kr. og 10 øre og beliggende bag Mariebjerg kirkegård, og da vejret var godt, tog min yngste datter og jeg derover for at få noget af arbejdet til side.

Vi havde ikke været der ret længe, før der et eller andet sted startede et skyderi, der lød som skududveksling, og da det efterhånden tog til blev vi enige om, at vi hellere måtte se at komme hjem, og for en sikkerheds skyld kørte vi langs med Ermelunden, hvor vi altid kunne dække os, hvis det skulle blive nødvendigt.

Vi havde dog ikke kørt ret langt, før vi så de første Dannebrog gå til tops, og efterhånden som vi kom frem, mødte vi stadig flere og flere mennesker, og alle så så glade ud. Da var vi klar over, hvad der var sket, og det kan ikke nægtes, der faldt et par tårer — det var næsten ikke til at fatte, at det, vi havde længtes efter så længe, nu var sket.

Da vi kom hjem, stod min kone og ældste datter inde hos naboen, der var ved at hejse flaget, og vi skulle til at fejre det glade budskab ved en flaske portvin og gode cigarer, der var gemt til anledningen, men det varede nu ikke ret længe for mit vedkommende. Det ringede på døren, og en af gruppen kom med besked om, at jeg skulle møde ved Kildeskoven.

I løbet af kort tid var vi samlet en snes stykker, hvorefter vi gik hen på Vemmetofte Allé, hvor det midlertidige hovedkvarter var indrettet. Der blev afkrævet feltråb, men så langt var vi ikke kommet, at vi havde fået noget at vide om det.

Det gik dog forholdsvis let, da jeg så, at vagtmandskabet bestod af arbejds-kammeraterne fra Gentofte rådhus.

Vi blev straks sat i gang med at skaffe vogne, og det blev til et større arbejde, selv om de fleste tilsyneladende var køreklare. De skulle løbes eller trækkes i gang, og det viste sig, at benzinen tildels var ødelagt af det lange ophold i tanken, men i nattens løb blev det hele klaret.

Ingen af os var på det tidspunkt klar over, hvad der skulle ske. Vi havde fået udleveret pistoler, geværer og maskinpistoler — blev der brug for dem? Heldigvis gik det bedre end ventet.

I stedet for blev vi de følgende dage sat i gang med at køre rundt efter stikkere og prominente nazister, som man ønskede at tale med. Enkelte steder måtte huset omringes og pistolerne frem, for vi fik fat i den pågældende, men alt gik uden blodudgydelse.

Familien så jeg ikke meget til i de første dage, men det tog de med godt humør, især da de hurtig blev klar over, at alt ville gå fredeligt. Alene det, at vi fremtidig kunne sidde og hygge os uden at få hjertebanken, hvis det ringede på døren lidt sent om aftenen, var ikke noget, de havde været vant til i lange tider.

Også ude omkring så man glæden ved den vundne frihed, det var som om man ville manifestere den enighed, der i det hele og store havde været i det danske folk. Man følte sig som een stor familie og var enige om, at nu skulle der tages fat for at få alt det ødelagte bygget op igen.

Det gik som bekendt ikke helt, som man havde tænkt sig.

Nu tyve år efter er det svært at gøre status. Tiden har været så fuld af begivenheder over hele verden, at man knapt kan finde ud af, om det skal posteres på tabs- eller vindingskontoen. En ting står dog klart, der er fuld enighed om, at en gentagelse af den frihedsberøvelse aldrig mere må finde sted.

Jeg mener, der er to veje at gå. At fastholde forbindelsen med NATO, selv om vi derved må finde os i samarbejdet med Vesttyskland, og en styrkelse af demokratiet. Det sidste er ikke mindst påkrævet i dansk politik. Vi savner en stærk mand, der kan skære igennem og sætte tingene på plads, men det fører vist for vidt at komme ind på det.

P. A. JOHANSEN.

Stipendier til studieophold i Norge

„Fondet for Dansk-norsk Samarbejde“ bekendtgør stipendieuddeling til studieophold på LYSEBU ved Oslo i tiden 1. september til 30. november 1965. Stipendierne gives i form af en måneds ophold med fuld forplejning på LYSEBU og kan søges af enhver, som har en færdig uddannelse. Stipendierne fordeles indenfor alle samfundsgrupper: Arbejdere, erhvervsfolk, kirken, kunsten, skolen og videnskaben, og ved uddelingen vil der blive lagt vægt på, at opholdet sætter pågældende i stand til at gennemføre studier, ansøgeren ikke kan gennemføre i Danmark.

Foruden stipendier til studier i Norge uddeles enkelte opholdsstipendier til Fondets ejendom SCHÆFFERGÅRDEN i Gentofte til danske, som søger videre- eller specialuddannelse.

Ansøgninger til studieophold i tiden 1. september til 30. november 1965 må være Fondet i hænde inden den 15. juni 1965, og ansøgningssekema fås ved henvendelse til Fondets sekretariat, Schæffergården, Ermelundsvej 105, Gentofte (telefon GE 6065 fra kl. 9,00—16,00).

Ti år i koncentrationslejre

Fangen samlede beviser mod sine vogtere.

Hans Schwarz er som generalsekretær for Amicale Internationale de Neuengamme daglig beskæftiget med det store Neuengamme-arkiv, han selv for en væsentlig del har opbygget.

Adskillige af os husker Hans Schwarz, den lille tætte mand på schreibstube i Neuengamme. Endnu flere har i årene efter krigen truffet Hans Schwarz på møder eller ved stævner i Danmark, i Vest-Tyskland, Holland, Frankrig eller andre steder. Men hvor mange af os kender alligevel Hans Schwarz, når det kommer til stykket. Hans Schwarz taler gerne og med varme om det, der kom til at præge hans liv. Om kz-lejrene og deres historie. Navnlig Neuengamme er han blevet ekspert i. Om sig selv taler han ikke meget. Der bliver lige-

som ikke tid. Under et besøg i Hans Schwarz' hjem i det nordlige Hamburg lykkedes det mig at få lidt af hans egen historie midt i travlheden med at gennemgå de lister og de aktstykker, jeg egentlig var kommet for at se.

Hans Schwarz er født i Wien 1904. Hans drøm var at blive historiker. Det blev han. Men ikke helt på den måde, han havde drømt om. Tidens politiske uro ændrede helt hans planer. Først i trediverne var han blevet generalsekretær for Østrigs socialdemokratiske Ungdom. En aktiv

indsats for at hjælpe antinazistiske venner i Hitlers Tredje Rige medførte hans arrestation. 2. februar 1935 indsattes han i Dachau koncentrationslejren. Også hans familie blev ramt, da Østrig annekteredes. Moderen døde i kz-lejre, en broder forsvandt sporløst. En anden broder blev henrettet i Tyskland.

Thumans fejlgreb

Opholdet i Dachau havde ikke været længe, før Hans Schwarz's administrative og organisatoriske begavelse kom ham til gode. Han fik beskæftigelse på schreibstube, lejrens kontor. Fanger på lejrkontoret havde mange fordele og større mulighed for at overleve end andre. Det var derfor noget af en katastrofe for Hans, da han 1944 sammen med 2.000 andre fanger transporteredes til Neuengamme. Lejrtilværelsen havde taget på ham fysisk og psykisk. Hårdt, kropsligt arbejde og den slette ernæring svækkede ham hurtigt yderligere. En dag fik lejrføreren, den berygtede stormfører Thuman, øje på ham. Thuman kendte østrigeren Hans Schwarz fra sin tjenestetid i Dachau og rekvirerede ham omgående til lejrkontoret. Ikke for hans helbreds skyld. Men han kendte denne fanges værd på et kontor. Thuman, morderen fra Lublin, kunne ikke ane, at han gjorde eftertiden en stor tjeneste ved denne lejlighed. Havde nogen i SS eller Gestapo fået færten af, at Hans Schwarz brugte sit arbejde på kontoret til systematisk at samle materiale, som muligvis en dag kunne hjælpe til at kaste lys over et af verdenshistoriens mørkeste kapitler, ville vor viden om, hvad der skete i kz-lejrene, særligt i Neuengamme og Dachau, ikke have været så omfattende som nu.

So ging es zu ende . . .

Da Hans Schwarz 3. maj 1945 efter mere end ti års fangenskab igen var en fri mand, benyttede han lejligheden til at samle alt, hvad SS'erne ikke havde fået brændt. Dokumenter, dødslistes, breve, fangefortegnelser, billeder, amatørfotos o. m. a. fik han bragt i sikkerhed. Noget havde han i forvejen gemt i lejren. Andet var allerede bragt ud ad illegale veje. En

del af dette var gået tabt, andet fik han påny fat i. Sammen med den sidste høst fra Neuengamme danner det grundlaget for det store arkiv, fangeorganisationen Amicale Internationale Neuengamme nu ejer. Kartoteket befinder sig i Hamburg, og Hans Schwarz er daglig leder.

— Dette arkiv tjener flere formål, fortæller Hans Schwarz. Som historiker betragter jeg naturligvis det hele som kildemateriale. Jeg har benyttet arkivet til udarbejdelsen af min dokumentariske skildring af den sidste tid i Neuengamme: „So ging es zu Ende . . . “. Arkivet har været og er stadig af værdi som bevismateriale mod anklagede. Talrige dokumenter har herfra været fremlagt i retten i Vest-Tyskland som i andre lande, enten i original eller som fotokopier.

Mange ure tilbage

En tredje mission har arkivet med at skaffe pårørende til kz-fanger oplysning om savnede familiemedlemmer. To-tre hundrede anmodninger om dagen har ikke været ualmindeligt. Vi har breve om hjælp fra hele Europa, også fra Sovjetunionen og andre østlande. Det kan tage måneder at finde frem til en bestemt fanges dødsdag og -sted. Det er et tålmodighedsarbejde. Tusinder af navne har vi endnu kun på lister over transportere, og vi får stadig nyt materiale fra udkommandolejre o. lign. Hamburgs Senat og borgmesteren i Bergedorf, hvorunder Neuen og Alte Gamme hører, har ydet os megen støtte. Vi gør gengæld, når vi kan. Folk fra Hamburgs politi kommer jævnligt for at søge oplysninger.

En gren af kontorets virksomhed fortjener særlig at bemærkes. Kontoret har hjulpet borgmesteren i Bergedorf med at finde de rette ejere eller arvingerne til de titusinder af effekter, som deponeredes af fanger ved ankomsten til lejren. Endnu resterer ca. 4500 værdigenstande, således mange ure og ringe.

Har lært forsigtighed

Nazi-riget og forbundsrepublikken er to ting, vidt forskellige. Alligevel strejfer tanken een, om et arkiv som dette, der indeholder dokumenter, bil-

leder og andet kompromitterende for mange mennesker, ikke er sårbart.

Over ti år i kz-lejr har lært mig forsigtighed, siger Hans Schwarz. I min ungdom var jeg spejderfører. Senere trænedes jeg i internationalt arbejde. Naturligvis er dette arkiv sikret. Skulle der ske noget, findes der mikrofilm af det vigtigste i en europæisk bankboks, som ikke engang jeg alene har adgang til. Ikke nok med det. Mange lande har sikret sig kopier af materiale af særlig interesse for dem. Således har Danmark i den vinter sikret sig 2400 fotokopier.

Neuengamme-foreningens arkiv er et af de mest udbyggede og fuldstændige. Det har været til skade for forskningen, at så meget materiale efter krigen blev bragt til USA og andre lande, men nu er der blevet åbnet adgang for også vest-tyske forskere til studier i de mægtige arkiver, man har etableret bl. a. i Polen.

Enhver gammel kz-fange ved, at langt de fleste SS'ere ville kunne anklages for mord eller andre forbrydelser mod menneskeheden. Der har kun været rejst anklage mod 700—800 SS'ere fra kz-lejre ialt, og af dem er omkring 100 blevet dømt. Samtidig er det en kendsgerning, at talrige tidligere SS'ere og Gestapo-folk i dag sidder i ledende stillinger i Vest-Tyskland.

— Det kan næppe være anderledes, mener Hans Schwarz. Der blev gjort slemmeindhug blandt demokratisk indstillede tyskere i den aldersgruppe, som i dag skulle være ledende indenfor politi og administration. Man har simpelthen ikke haft noget valg. Men det ville være risikabelt for de fleste af dem at skilte med deres fortid og deres eventuelle had til demokratiet. Hvert øjeblik kan der fra de mange nye dokumentssamlinger, man har fået adgang til, dukke kompromitterende papirer frem, der kan bruges mod dem. Vedtager Vest-Tyskland ikke at forlænge anklagefristen, hvad der heldigvis er udsigt til, at man gør, ændres situationen totalt.

Stadig østriger

Iøvrigt er det mit indtryk, at det vest-tyske demokrati har gjort et stort og ærligt arbejde i retsop-

gøret efter nazi-regimet. Men som en politimand en dag udtrykte det over for mig, det er som at slå i en dyne. Værst er det, at de såkaldte afnazificerings-processer, de allierede indledte efter krigen, har bragt et skær af latterlighed over opgøret fra første færd. Sølle husvagner fik strenge fængselsstraffe, mens de store kanoner slap forholdsvis billigt. Intet under, at menigmand ofte ryster på hovedet. Vigtigst af alt for Vest-Tyskland i dag er det, at landet fortsat bliver i stand til at værge sig mod mulige anslag mod det demokrati, man er i fuld gang med at opbygge, slutter Hans Schwarz, der stadig har bevaret sit østrigske statsborgerskab, trods sit mangeårige ophold i Vest-Tyskland.

OLUF RIKHOF.

FERIEMULIGHED I NORGE

Mange begynder så småt at tænke på ferien. For tidligere fanger og modstandsfolk er der en feriemulighed, som hidtil har været alt for lidt benyttet.

Ved Oslo-fjorden ligger Solhøgda, et smukt og moderne bygningsskompleks i ægte norsk stil. Det er beliggende i den smukkeste tænkelige natur og med en skøn udsigt ned over Oslo fjord.

Man kan bo her med familien for 20 kr. pr. dag pro persona med fuld forplejning. Man skriver til fru Sylvia Salvesen, Parkvejen 47B, Oslo.

RYVANGEN 4. MAJ

Vejen går 4. maj om aftenen til Ryvangen. Traditionen tro nedlægger Kammeraternes Hjælpesfond blomster ved alle gravene. Som årene er gået siden befrielsen, er der grave, der glemmes af bekendte en sådan aften — og det er synd. Derfor får alle grave en blomsterhilsen.

Aftenen igennem er der projektør på monumentet og fanevagt.

Der bliver ikke holdt taler, men et orkester spiller hele aftenen dæmpet musik.

Ikke mindst i år vil besøget blive stort i taknemlig erindring på 20-årsdagen for befrielsen.

★ ★ ★ Hende derhjemme

Det er vist en kendsgerning, at hende derhjemme ikke endnu har haft ordet.

Kvinder og mænd har skrevet om oplevelser her og under deportationen; men hende, der gik derhjemme i angst og spænding, har man ikke tidligere læst om.

Vi bringer i dette nummer tiende afsnit af en fortsat skildring, skrevet af en kvinde, hvis mand pludselig forsvandt for hende.

X

Næste dag tog Inga igen ind til byen for at blive i sin lejlighed. Hun stod af toget ved Nordhavn og tog sporvognen resten af vejen. Hun ville igen på Dagmarhus og forsøge at få passerseddel til fængslet. Hun var ked af det. At gå på Dagmarhus betød altid en voldsom sindsbevægelse; men denne gang var det værre end ellers. „Gå over på kartoteket,“ sagde kontordamen.

„Det er da underligt,“ tænkte Inga angst, „hvad skal jeg på kartoteket.“

En sorthåret kontordame lukkede op. Inga fremførte sit ærinde.

Den sorthårede forsvandt, men kom et øjeblik efter tilbage igen og smilede, og som om der var noget, der frydede hende usigeligt, sagde hun: „Deres mand er ikke i Vestre Fængsel.“

Inga så rædselsslagen på hende: „Er han ikke i Vestre Fængsel. Hvor er han så?“

Den sorthårede så hendes angst og nød rigtig situationen. Smilende svarede hun: „Det ved jeg ikke, men De kan komme igen om et par dage, så kan De måske få besked på det.“

Hun gjorde mine til at lukke døren; men Inga fik en fod imellem.

„Nej frøken, to dage er lang tid, når man ikke ved, hvor ens mand er.“ Den sorthårede trak på skulderen.

„Vil De med det samme undersøge, hvor han er.“ Der var en sådan myndighed i Ingas stemme, så den unge kontordame øjeblikkelig adlød.

Inga satte sig udmattet på en stol, medens tankerne svirrede rundt i hendes hoved.

Var Thor død. Havde de henrettet ham. Hun sansede slet ikke omgivelserne og fo'r forfærdet op, da en

herre havde rørt ved hendes skulder. Hun så forvildet på ham.

„Frue,“ sagde han, „må jeg trykke Deres hånd?“ Inga gav ham hånden, som han trykkede fast.

„De er dansk?“ sagde Inga.

„Ja, og jeg har hørt det hele.“ Han var rasende på hendes vegne.

Lidt efter kom den sorthårede tilbage: „Jeg skulle hilse og sige, at Deres mand er sendt til Horserød.“ Inga åndede lettet op. „De kan komme igen om et par dage og få bedre besked,“ føjede den unge pige til.

Glad gik Inga derfra. Det var dejligt at vide, at Thor var ude af den trange celle og nu kunne færdes i fri luft blandt medfanger.

To dage senere stod Inga igen foran døren til kartoteket. Hun fik besked på, at hun om 12 dage kunne få passerseddel til Horserød og tale ½ time med Thor; men 4 dage forinden skulle hun stille på Dagmarhus for at få passersedlen udfærdiget.

Dagene gik hurtigt. Hun forstod, at der nu var ved at ske en vending i Thors sag, og frihedens vej plejede at gå om ad Horserød.

Kunne hun nu bare få Svend til Sverige.

Otte dage senere stod hun atter i kartoteksværelset på Dagmarhus.

„Kan De tage til Horserød onsdag i stedet for torsdag,“ spurgte tyskeren, der passede kontoret. „Vi har fået for mange ansat til torsdag.“

Det havde Inga ikke noget imod, desto før fik hun Thor at se.

„Der er nemlig bulder i den,“ føjede han til, „nogle skal til Tyskland, andre skal andre steder hen eller løslades.“ Inga studsede og fik en mærkelig knugen for brystet. Tyskland.

— De sendte vel ikke Thor til Tyskland.

Thor havde hjulpet jøder og havde advaret andre, det var, hvad tyskerne vidste, og det sendte de ham vel ikke til Tyskland for.

Stille gik hun hjem, og ved aftens-tide tog hun igen ud i skoven. Hun nævnede dog ikke et ord om sin uro. Svend og Tove var nu ved at gøre forberedelse til rejsen til Sverige. Det store spørgsmål var tvillingerne. De var nu 2½ år, og det gjaldt om at få dem så betryggende over som muligt. De var glade over den vending, sagen havde taget. „Du skal se, Inga,“ sagde Svend, „om 14 dage har du Thor hjemme igen, og så må du love os, at I også kommer over til Sverige, Gestapo kunne jo hitte ud af mere.“ Inga lovede det. Kunne hun bare få Thor fri, skulle han til Sverige, enten han ville eller ej.

Overfarten var bestemt til tirsdag i næste uge, men om lørdagen — da Inga sad hjemme i sin stue — ringede telefonen. „Er det fru Thorsen?“ Inga sagde — Ja —, hun kunne høre, det var Svends stemme. „Se, fru Thorsen, vi holder fødselsdag her, kunne De ikke have lyst til at komme ud og drikke kaffe med.“ Inga forstod, at der var noget på færde og lovede at komme. „Så venter vi Dem så hurtigt som muligt.“

Inga skyndte sig i overtøjet og gik ned på gaden for at få fat på en bil. Nede bag gadedøren stod en schalburgmand og røg en cigaret. Hun drejede om gadehjørnet og så efter, om hun blev skygget; men først efter at have passeret endnu et par gader, vovede hun at forsøge på at få en bil. Hun var heldig. En fri vogn passerede hende, og hun råbte den an, og en halv time efter holdt hun udenfor villaen.

„Det var godt, du nåede det, Inga,“ sagde Svend, „Vi skal over i aften og må herfra om et kvarter.“

Birger var der for at hjælpe, og Tove masede for at få alt i orden og klæde tvillingerne på i det varmeste tøj, de havde.

De skulle med bil til Rungsted og jernbane derfra til Helsingør. De små tvillinger pludrede om alt, og et øjeblik sad Inga og blev nervøs

for, at de skulle have hørt, hvor de skulle hen og røbe det i den store jernbanevogn; men heldigvis skete der intet, og de nåede Helsingør.

Ovre fra Sverige blinkede lysene, og Svend gjorde Inga opmærksom på det. „Det forjættede land,“ hviskede Inga for sig selv. Der var ingen ty-skere, ingen terror, ingen krig, ingen mørkelægning.

De gik om på den anden side af banegården, og her så de rigtig lys-havet ovre fra Sverige, så de var næsten blændede af det.

Først da Inga havde vænnet sig til mørket på banegårdspladsen, så hun en stor bil holde lidt ved siden af. En herre kom hen og hilste på Svend. Han vendte sig mod Inga. „Nu er det ikke værd, at du følger med længere, Inga. Birger bliver hos dig og hjælper dig. Du må blive her i byen i nat, og i morgen tage til Horserød og på én eller anden måde få bud ind til Thor, at vi er rejst til Sverige, så han ikke skal være angst for os mere.“ Inga lovede det altsammen. En hastig og stille afsked, og så gik de hen til den store bil, som rullede hurtigt bort.

Og så fulgte de forfærdeligste timer i Ingas liv. Sæt der skete noget. Hvis tyskerne nu fangede dem, så ville Svend og Tove komme i fængsel. Børnene på et tysk børnehjem, og så ville Thors sag forværres. Inga kunne i sin ophidsede sindsstemning forestille sig alt. Eller de kunne sejle på en mine og drukne allesammen.

Birger gjorde alt for at berolige hende. Han foreslog, at de hellere måtte gå ind på et hotel og få noget mad, og Inga gjorde også et forsøg på at spise noget.

Derefter gik de en tur gennem gaderne, det var et buldrende mørke, og Birger trøstede hende med, at det var det mest ideelle vejr til foretagendet. — De gik ned til havnen og så ud over det mørke vand.

Alt åndede fred og stilhed.

„De er forlængst ovre,“ mente Birger.

Efter to timers vandring gik de igen hen på hotellet. Birger forsvandt og kom tilbage med en herre. Inga kendte ham ikke. „De skal ikke være så urolig,“ sagde han, „hvis der

er sket noget, er jeg den første i byen, der får det at vide, og hver gang, en båd er taget af Gestapo, rygtes det straks over hele byen.“

Det trøstede hende lidt. De forsøgte nu at få natlogi; men det viste sig at være vanskeligt. De måtte bo på to forskellige hoteller. Inga fik et badeværelse, og Birger en sofa i et stort restaurationslokale; men de var dødtrætte begge to af den frygtelige spænding, dagen havde ført med sig, så de sov ind med det samme.

Det første, Inga så næste morgen, var en gestapomand, som hun kendte ude fra Vestre fængsel. Han snusede rundt overalt, og hun så, at han inde i portierens aflukke gennemgik hotellets bøger og undersøgte gæstelisten. Hun sad som på nåle og spiste sin morgenmad, og da hun i det samme så Birger nærme sig hotellet, lod hun maden stå og gik ud til ham. „Ikke derind, Birger, du er jo efterlyst.“ Birger så forbavset på hende. „Gestapo snuser rundt derinde, og det vil være ret uheldigt at se os to i selskab med hinanden. De kunne jo få lyst til at høre dit navn.“ Birger fløjtede. De blev enige om at tage til Horserød med det samme og gik hen for at leje en bil. Det var meget vanskeligt; men efter et par timers søgen lykkedes det.

Birger havde været i Horserød før på illegalt besøg hos en ven og var kendt med omgivelserne. De fulgte en lille skovsti, der gik langs med lejren. Alt var som uddød. Ikke en fange var at se, Inga hørte Birger gå og tale med sig selv, som han havde for vane.

„Hvad mon den er af. De kan da ikke have sendt dem til Tyskland allesammen.“ De nåede vagttårnet, hvor en vagt stod og pegede med sit gevær. Han vinkede, at de skulle forsvinde. De vendte om og gik tilbage og så da i lejrens modsatte ende en flok fanger komme gående; der kunne vel være henved 100 mand, de passiarede livligt med hinanden, og på den lange afstand lød det som en sagte mumlen.

Birger og Inga skyndte sig ud på landevejen og over på den anden side af lejren og fulgte nu skovstien op mod det andet vagttårn.

En fange stak hovedet ud af et vindue i én af barakkerne: „Hvem søger De?“ råbte fangen. „Thor,“ svarede Birger.

Vagtmanden var imidlertid blevet opmærksom på dem og vinkede, at de skulle gå bort. Da det ikke virkede, løb han ned af tårnet og gik hen til dem. Imidlertid var Thor kommet ind i værelset midt i barakken. Han var ligbleg og vinkede inde fra midten af værelset til Inga om at gå. Det så ud, som om han var bange for, at vagten skulle skyde på hende for øjnene af ham.

Birger skyndte sig hen imod vagten for at give Inga lejlighed til at råbe til Thor. Det lykkedes også.

„Svend er i Sverige,“ råbte hun.

„Har du bekræftelse?“ råbte Thor tilbage.

„Ja“, råbte Birger, idet han passede vinduet på tilbagevejen.

„Hvor er Jørgen?“ råbte nu en anden fange, en af Birgers venner, der var kommet til.

„Også i Sverige,“ svarede Birger, imedens han fortsatte sin gang lige ud, og Inga fulgte efter.

„Jeg skal til Tyskland på torsdag,“ råbte nu fangen. „Føj“, råbte Birger tilbage uden at vende sig om.

Så vidste de det. Altså skulle der en transport til Tyskland om få dage. — Inga blev igen urolig, mon Thor skulle med. Hun sad i bilen på tilbagevejen til Helsingør og bryggede på forskelligt. Tyskerne havde spurgt hende, om hun ikke kunne tage til Horserød onsdag i stedet for torsdag, og hvis Thor skulle frigives, var det jo meningsløst at tillade besøg. — Birger sad og småsnakkede med sig selv, og hun kunne høre, at han var meget oprevet over vennens oplysning. „De fordømte svinehund,“ mumlede han.

Der var en time, til toget skulle gå, og de gik derfor ind i restauranten for at få en kop kaffe. Det vrimlede med tyskere, men de fandt dog tilsidst et ledigt bord skråt overfor et selskab af højtstående tyske officerer. — Et ældre ægtepar, der sad lige ved siden af dem, kendte tjeneren, der serverede, og Inga hørte brudstykker af deres hviskende samtale. „Det er chefen for det hemme-

lige tyske politi, der sidder derovre," meddelte han dem, „der har været ikke mindre end tre stafetter her for at underrette os om det høje besøg.“ Inga så derover. Det var altså ham, der holdt deres skæbne i sin hånd, et ord af ham, og Thor var fri. — Fyren sad og smilede frem for sig hele tiden, som om han følte sig møt og salig af magt og indflydelse.

Det var en lettelse både for hende og Birger, da der blev råbt ud til toget til København.

„Jeg orkede heller ikke at sidde så nær op ad de djævlé,“ hviskede Birger til hende, da de gik op i toget.

Da Inga nåede hjem, følte hun rigtigt for alvor ensomheden, og dog var hun det gladeste, hun længe havde været ved tanken om at vide de andre i sikkerhed.

To dage senere ringede Birger på. „Nu har jeg ordnet det,“ sagde han, idet han gik ind i stuen. Inga så desorienteret på ham. „Hvad har du ordnet?“ spurgte hun ham. „Sabotørerne. De tager til Horserød på torsdag.“ Deres øjne mødtes, og Inga så, at Birger havde samme anelse som hun selv, om at Thor skulle med. Han begyndte at tale febrilsk. „De tager selvfølgelig derud allerede onsdag aften for at være der så tidligt som muligt.“

Da Birger var gået, sad Inga og tænkte på, om hun skulle bede ham lade være, måske kom det til skyderi, og måske blev Thor skudt. Længe sad hun i stolen ved vinduet og så frem for sig. Hun besluttede sig til at lade det gå sin gang og ikke gribe ind i andres handlinger. Det var jo ikke sikkert, at Thor skulle bort, og skulle han endelig i tysk koncentrationslejr, så var vel døden at foretrække frem for det.

(fortsættes).

Kammeraternes Hjælpefond

er de raske kammeraters hilsen
til de syge

Beviserne skulle fjernes

III

Udkommando Salzwedel - Draht- und Stahlwerke. Efter foreliggende oplysninger var dette kommando på 1170 fanger (25.3.45). En del af fangerne transporteredes til Stahlwerke, Braunschweig og evakueredes videre sammen med fangerne derfra, mens resten ifølge indberetning fra belgieren P. B., tidligere fange i denne lejr, til statsadvokaten i Bruxelles befriedes Salzwedel af de allierede styrker.

☆

Udkommando Helmstadt (Beendorf) - officielt kaldet A III. Lejren omfattede efter fangeoplysninger ca. 3000 kvinder og bestod fra foråret 44 til evakueringen. Sidste officielle opgørelse 25.3.45 opgiver 2021 kvindelige fanger (russiske, polske, franske og tjekkiske). Fangerne fremstillede apparatur til kampfly på de omliggende fabrikker: Siemens, Agfa og Ascania. Dr. A. R., Strassburg, der fængsledes sammen med det derværende universitets øvrige lærerstab, angiver, at evakueringen til Wöbbelin omfattede 2000 kvinder.

I anden forbindelse omtaler han, at 1000 kvindelige fanger ved een lejlighed blev tvunget til at stå nøgne i 3½ time ude i sneen, og man må frygte, at forklaringen på forskellen mellem de to angivelser af fangetallet skal søges her.

Et andet kommando ved Beendorf bestod på sit højeste af 450 mandlige fanger, deriblandt 30 tyske, der beskæftigedes med fremstilling af dele til V-våben. Der evakueredes ca. 200, resten døde og henrettedes i lejren.

Om størrelsen af en kvindelejr Helmstadt-Dolfix og disse fangers skæbne vides intet med bestemthed.

Arbejdet i A III-Helmstadt foregik hovedsagelig i de underjordiske saltminer, i skakt „Marie“ og skakt „Bartensleben“, der var 5—600 m dybe. De mandlige fanger indrettede underjordiske maskinhaller og støbte

Baggrunden for evakueringsmarcherne — historiske strejfflys over Neuengammes udkommandoer.

fundamenter til de maskiner, der var slæbt til Beendorf fra Polen og andre østlande.

Ifølge fangeberetninger kom 2. april 45 en ny transport af kvinder til lejren, blandt andre den såkaldte Philips-gruppe. Allerede 5. decbr. 44 bragtes en transport på 108 hollandske kvinder fra diamantsliberierne i Amsterdam over Bergen-Belsen til Beendorf. Det var fanger af jødisk afstamning, der i ventetiden til de i „neutralt udland kunne udveksles“ sendtes på arbejde fra den såkaldte „udvekslings- og opholdslejr Bergen-Belsen“.

7. april 45 evakueredes samtlige fanger fra Beendorf pr. jernbane og kom over Helmstadt, Braunschweig, Gardelegen, Ostenburg, Wittenberge og Lenzen til Wöbbelin.

Syv dage — to kartofler

En tysk mangeårig fange, W. D., oplyser, at lejren i Wöbbelin ikke på nær var færdigbygget. 20—25 baraker havde således hverken gulve eller vinduer. Sengeplads og inventar i øvrigt fandtes kun i utilstrækkelig mængde. Denne fange skriver i sin beretning, at først blev kvinderne fra Beendorf stuvet i godsvogne. Senere fulgte mændene, og i Morsleben blev transporten endelig sammensat. Fra de oprindelige 60 godsvogne bestod transporten nu af over 100 waggoner, hver med 120 til 150 fanger.

Et tog med 60 vogne nåede Magdeburg, hvor maskinpersonalet forsvandt, fordi der var amerikanske tropper i nærheden. De blev erstattet af soldater fra luftvåbenets vagtmandskab.

Fra Magdeburg gik det videre til Stendal. Her slap kulbeholdningen op, og fangerne blev beordret til at fylde tenderen med jernbanesveller. Nu gik det videre mod Berlin. Ustandselig måtte man vente for at lade de tal-

rige militærtog passere, og endelig sattes kursen mod Hamburg over Ludwigslust. Efter syv dages kørsel nåedes byen Sülstorf, hvor den første madration under turen udleveredes. Kommandoføreren fra Beendorf, SS-obersturmführer Poppenhagen, rekvirerede nogle tønder kartofler hos bønderne. Fangerne i de første 10—12 vogne fik et par kartofler hver — længere nåede forrådet ikke.

I Sülstorf holdt toget i tre dage. Der havde undervejs været talrige døde, som blev anbragt i bremsekupeerne, til man nåede en station eller et vigespor, hvor toget skulle gøre ophold. Så blev ligene begravet i granathuller og lignende steder.

På strækningen Magdeburg—Stendal døde over 100 fanger, som for størstepartens vedkommende blot blev kastet ud fra vognene, i hvilke fangerne naturligvis kun havde plads til at stå op. I byen Stendal blev mindst 150 fanger jordet på én gang i et stort bombeuh.

Ved ankomsten til Wöbbelin hentes fangerne ud af vognene. Vogterne var stadig luftwaffe-folk i SS-uniformer. I Wöbbelin mødtes SS-formationer fra mange lejre, der søgte udveje for at slippe af med deres fanger. Da det rygtedes, at russerne nærmede sig, forsøgte en SS-gruppe påny at stille en fangetransport sammen. Den bestod af omkring 300 tyske og omtrent samme antal udenlandske fanger. W. D. fortæller videre, at han tillige med enkelte andre fanger undslap fra marchkolonnen. De overnattede hos bønder, der hjalp dem på alle måder.

Fra en anden fange, der opholdt sig i Wöbbelin til slutningen, erfarede vi, at der i lejren befandt sig over 1000 revier-fanger, efterladt fra transporter af jøder og muselmænd.

Den sidste marchkolonne fra Wöbbelin skal være blevet drevet fremad af SS med uhørt brutalitet, men tiden var løbet fra dem. Fangerne sendte de svageste fremefter og lod de stærkeste gå bagest i kolonnen, som på denne måde kom til at snegle sig afsted, og omsider indhentes transporten af amerikanske tropper. På denne march fulgte ingen luftwaffefolk som bevogtningsmandskab. De

var alle sendt til indsats i retning af Lübeck.

Fra den tidligere fange E. B.s beretning samt fra fangerapporten til statsadvokaten i Bruxelles bringer vi nogle uddrag:

„I Beendorf-lejren var omkring 600 kvinder og 200 mænd syge. Da amerikanerne nærmede sig, rømmedes lejren fuldstændigt, alle skulle trækkes tilbage til Neuengamme. Fangerne blev stuvet i godsvogne 100 til 160 i hver vogn, og under indladrningen blev utallige klemt eller trådt ihjel. I Magdeburg var der ikke længer mulighed for at komme over Elben, hvorfor turen gik videre til Stendal . . .“

Soldaterne forbandede og truede os . . .

Om kvindetransportens skæbne skriver fru E. D., tidligere Ravensbrück og Beendorf: „Vi kvinder blev indladet i godsvogne før mændene. Ustandseligt blev nye fanger drevet ind i vognene, til der ikke kunne presses flere sammen. Sådan lød parolen fra SS.

Først på banegården i Morsleben så vi vore mandlige fangekammerater igen. Der blev vi flyttet over i andre vogne. I åbne godsvogne stod vi nu dag og nat, sultende og halvdøde af kulde. Hvorfor vi her blev presset yderligere sammen, anede vi ikke.

En SS-mand erklærede, at toget var for langt. Lokomotivet kunne ikke trække togstammen, som derfor måtte forkortes.

Allerede inden Magdeburg havde vi de første døde i min vogn. Om natten rystede vi af kulde i vore regnvåde klæder. Mad fandtes ikke. I Stendal holdt vi længe . . . En SS-mand kom ind i vor vogn og erklærede, at vogterne hver havde to håndgranater i lommen og ordre til at sprænge os i luften, når toget ikke kunne komme videre. De fleste fanger modtog denne meddelelse med ligegyldighed. Senere gik farten videre, og en morgen læste vi stationsnavnet Nauen. Ved naboperronen holdt et militærtog. Soldaterne forbandede os og truede med at rette deres maskinpistoler mod fangevognene . . .

11 døde i vognen

Næste station på vejen var Sülstorf. Den dag, vi standsede der, glemmer jeg aldrig. I vor vogn havde vi 11 døde. Af sult og kulde kunne vi næppe længere holde os oprejst. Al nødtørft forrettedes i vognen. Pludselig lød råbet: Hvem der kan, står ud af toget! Jeg havde så mange kræfter tilbage, at jeg kunne kravle ud af vognen, men mange sank sammen under forsøget. Inde på marken blev vi stillet på rækker under bevogtning af SS-folk med maskinpistoler, og der blev delt pillekartofler rundt. Jeg fik to. Andre fik en lille håndfuld makaroni eller et par stykker sukker, men de fleste fik intet.

I Sülstorf så jeg mængder af døde. Mandlige fanger slæbte ligene sammen i en vældig dyng. Hvad der senere skete med dem, ved jeg ikke. Endelig så jeg efter lang tids forløb et skilt: Wöbbelin. Her overnattede vi kvinder i en skov, og næste dag førtes vi til en halvfærdig stenbygning, hvor mændene allerede opholdt sig. Ægtefæller mellem fangerne var ikke længe om at finde hinanden, hvis da ikke den ene part var død eller kommet bort med en anden transport.

Efter fem dages forløb førtes vi kvinder videre og havnede med vort tog i Lübeck. I Lübeck truede soldaterne fra et holdende militærtog med at angribe os, og vi var glade, da farten gik videre næste morgen. En del af fangerne anbragtes i nogle træbarakker ved en gummifabrik i Hamburg-Wandsbeck. Herfra transporteredes de siden til Hamburg-Eidelstedt lejren, hvor de blev befriet af allierede tropper.

Typisk SS-mand

Den tidligere nævnte dr. A. R., efter krigen chef for børneklinikken ved det medicinske fakultet i Strassburg, har skrevet en rapport om lejrkommandanten i Helmstadt (Beendorf), SS-obersturmführer Poppenhagen. Da rapporten forekommer typisk for mange SS-folks optræden, bringer vi nogle uddrag. Poppenhagen har ansvaret for de i denne artikel skildrede grusomheder, men dr. A. R. fremhæver, at han såmænd ikke var værre end andre SS-folk. Han

bar således ikke ridepisk, og ved en bestemt lejlighed lod han en fange bringe til hospitalet for at lade ham operere — en enestående begivenhed i en kz-lejr, bemærker dr. A. R. og fortsætter med at fortælle andre under flugtforsøg, hænge i den overfyldte sovesal og tvang os til at lade David Jens Adler, læge Erling Fiham hænge der mellem os natten over.

Han beordrede to kvinder, der om aftenen var bragt til revieret, til barbenede og med bart hoved og sparsom påklædning at stå ude i silende regn i tre timer.

Han slog med sin behandskede hånd en tysk fange så længe i angst, at han sank sammen. Årsagen var, at fangen havde fortalt sin familie for meget i et brev.

Han lod 1000 nøgne jødiske kvinder stå ude i sneen på appelpladsen fra halv otte om morgenen til middag, før de fik lov at komme ind i barakken.

Han overvågede personlig, at to franske tvangsarbejdere, efter at han havde pryglet dem bevidstløse og igen bragt dem til live med en spand vand, i løb bar sand i tunge kurve. De to mænd havde samlet et par kartofler op, de havde fundet i nærheden af lejren. Hver gang de udmattet styrtede omkuld, jog han dem med spark på benene igen.“

4. maj dagen på Bispebjerg

I anledning af 20-års dagen for vort lands befrielse arrangerer Bispe-

bjerg skole en stort anlagt fest *tirsdag den 4. maj*.

Klokken 20 tændes levende lys i alle skolens 227 vinduer. Samtidig modtager skolens større elever *Lundtofte skoles* 65 mands orkester ved Grundtvigskirken og ledsager orkestret i fakkeltog til Bispebjerg skole, hvor de oplyste vinduer vil danne en smuk ramme om aftenens festlighed.

Der bliver holdt korte taler af undervisningsminister *K. B. Andersen* og af skolens inspektør, *Johs. Fosmark*.

Grundtvigskolens kor synger under ledelse af overlærer, frk. *E. Lindhard*. Koret placerede sig fornylig fint i A-rækken i radiofonis konkurrence for skolekor.

Lundtofte skoles orkester under direktion af *Bent Pedersen* spiller, og

HJØRRING MØBEL- & MADRASFABRIK

HJØRRING

K. KJELDGAARD

AKTIESELSKAB

AALBORG

AAGE CHRISTENSEN

SPEDITION

AALBORG

AALBORG

LITOGRAFISKE ANSTALT

AALBORG

N. K. STRØYBERG & CO's

EFTF.

AALBORG

P. C. PETERSEN A/S

JERN- & STAALFORRETNING

AALBORG

JYDSK KAFFEKOMPAGNI

RANDERS

MASKINFABRIKEN „LINDHOLM“

NØRRESUNDBY

SPAREKASSEN FOR HJØRRING OG OMEGN

HJØRRING

SALON HENNA

Grethe Jensen DAMEFRISØR

BRINCK SEIDELINSGADE 7 — HJØRRING — TELF. 506

PEDERSHAAB MASKINFABRIK

BRØNDERSLEV

A/S SÆBY FISKE-INDUSTRI

SÆBY

Bispebjerg skoles folkedansere giver opvisning i projektørernes skær.

Frihedsbudskabet lyder, som det lød den 4. maj 1945 fra London, og operasanger Henry Büchmann synger frihedssangen.

Der bliver ved festen uddelt trykt program, der foruden sangtekster indeholder tekstbidrag af politikommisær Lange, der beretter om det dramatiske år lige efter befrielsen, da politistyrken belagde skolen med 600 tjenestgørende.

Skuespiller *Ove Sprogø*, der er gammel Bispebjerg-elev, skriver om, hvordan han oplevede 4. maj — på teatret.

Der er til festen gratis adgang, og alle interesserede kan deltage.

GRAVENE FREDES

Årelangt arbejde krones med held

Omkring 850 frihedskæmpergrave og soldatergravene fra 9. april 1940 samt 29. august 1943 vil blive fredet.

Omsorgen for fredningen drages af Kirkeministeriet og Forsvarsministeriet, og arbejdet med registrering og gennemførelsen af fredningen af gravene er foregået i et samarbejde mellem repræsentanter for modstandsbevægelsen, kirkeministeriet og politimestrene landet over.

Gravene forsynes med et minde-tegn. Den danske stat vil herved give frihedskæmperne en officiel anerkendelse — til glæde for de efterladte og for modstandsbevægelsen.

Biografier over de faldne

Staten har endvidere besluttet at bekoste forberedelsen af et bogværk „Frihedskampens faldne“, som omfatter biografier af frihedskampens ofre. Indsamlingen af materiale til bogen vil blive forestået af Frihedskampens Veteraner, og det skal ske i et samarbejde med blandt andet Rigsarkivet, Frihedsmuseet og Kirkeministeriet.

Kongen nedlægger krans i Mindelunden

Kongen vil tirsdag den 4. maj om morgenen nedlægge krans i Minde-

lunden. Kransenedlægning vil også blive foretaget af statsministeren på regeringens vegne og af Folketingets formand og 2. viceformand på Folketingets vegne.

NEUENGAMME

**Landsforeningen af kz-fanger
fra Neuengamme**

KOM SÅ, NORSKE VENNER

Også i Norge er indsamlingen til det internationale mindesmærke i Neuengamme nu igang.

Der er nedsat en indsamlingskomite, bestående af: Sigurd Mortensen, Henry Bryni, Egil Aarø, Sverre Løberg, Leif Nordstrand, Johan Egeberg og Jarand Aas.

Vi ønsker indsamlingen lykke og fremgang!

**FØRSTE RATE INDBETALT
FRA DANMARK**

Den danske landsindsamling har til Amicale de Neuengamme indbetalt et beløb svarende til, hvad man minimalt regner med fra hver nation!

Men tro ikke, at vi hermed har gjort vor skyldighed. Vi har, på grund af Røde Kors' og Bernadottes indsats, et særligt stort antal overlevende og en ganske særlig forpligtelse. Desuden vil måske ikke alle de deltagende nationer kunne bidrage med dette beløb.

Vor indsamling er blevet forlænget og løber til udgangen af maj. Der kan nås meget endnu. Vi håber, og vi ved, at vi kommer igen med mange, mange flere penge!

Indbetal dit bidrag på giro 205!

NY BOG OM „CAP ARCONA“

Verband der antifaschistischen Widerstandskämpfer in der CSSR meddeler i sin „Presse-Nachrichten“, at forfatteren, skuespilleren og komponisten F. E. Burian har udsendt en bog „Die Schiffbrüchigen von Cap Arcona“.

Burian, som selv er overlevende fra katastrofen i Lübeckerbugten, giver i sin bog en udførlig skildring af de skæbnesvangre dage for tyve år siden.

L. G. DAMGAARD.

De erhvervshæmmede

Filmforestilling

De erhvervshæmmede fra frihedskampen indbyder til en filmforevisning søndag den 2. maj.

Den finder sted i Platan Bio kl. 13, og der vises den fremragende film „Den usynlige hær“.

Billetterne koster 3 kr. og kan bestilles hos Hans Petersen, Kærholmen 1, Vanløse, telefon 74 35 55.

Gestapofangerne

DERFOR ER VI MED I FN

Gestapofangerens højtidelighed på Rådhuspladsen samlede 2—3000, der ønskede at mindes, hvad der skete i vort land for 25 år siden.

Formanden, lektor J. H. Barfod, bød velkommen og gav ordet til taleren, oberstløjtnant Børge Jensen. Han sagde bl. a.:

— Vi kan berette, at den livsindstilling, den livsopfattelse, vi havde dengang, med ét slag — et hårdt, ubarmhjertigt og ubønhørligt slag — var tilintetgjort, var væk på en sådan måde, at den aldrig vil kunne komme igen.

Vi gik ud af den 9. april som et andet folk. Nogle få var fuldstændig klar over det og parat til at betale prisen. Andre vidste det ikke, men de var blevet forandret, og efterhånden som tiden gik, blev der flere og flere, der forstod, at det, der var sket den 9. april, var en appel til os alle, et råb om, at vi skulle fortsætte det, de første havde kæmpet for.

Derfor er vi i dag medlem af den stærkeste forsvarsorganisation, verden har set i fredstid.

Derfor er vi medlem af Forenede Nationer.

Derfor har vi som en erkendelse af vore forpligtelser søgt at bringe lindring og trost i Korea, derfor har vi været med til at bevare freden i Gaza, i Congo og nu sidst på Cy-

MARIUS BOEL

„BORGMESTERGAARDEN“
ALBANIGADE 5
ODENSE
TELEFON NR. 12 78 10

L. POULSEN I/S

BILLEDSKÆRERVEJ 15
TELF. (09) 12 72 85
ODENSE

SVEN LASSEN

REKLAMEBUREAU
GRÅBRØDREPLADS 4 - ODENSE

HIMMERLAND ISCREMFABRIK
AARS

CENTRUM

v/ C. Abildgaard
AARS

TRIFOLIUM FRØ

RANDERS

CEMENTSTØBERIERNES
REDSKABSFORSYNING
BRØNDERSLEV

AKTIESELSKABET
PEDERSHAAB JERNSTØBERI
BRØNDERSLEV

Importøren

REVISIONSANSTALTEN FOR FYN

ODENSE

ODENSE SEGLMÆRKEFABRIK A/S

HENRIETTEVEJ 1-3 — ODENSE

FYENS ANDELS-FODERSTOFFORRETNING

A. M. B. A.

ODENSE

SYDFYNSKE LANDMÆNDS
SMØREKSPORTFORENING

ODENSE

ANDELSBOGTRYKKERIET

A. M. B. A.

I ODENSE

KARL K. PEDERSEN & SØNNER
ODENSE

LANDBO-SPAREKASSEN FOR FYN
ODENSE

LONDON MAGASINET

CHR. JASPER
FREDERICIA - TELEFON 24455

S. M. ANDERSEN A/S
FREDERICIA

HAVNEMØLLEN I FREDERICIA AKTS.

FREDERICIA

ARTHUR DAVIDSEN
RADIOFORHANDLER
GREISDALSVEJ 23 — VEJLE

DANSK ANDELS KULFORRETNING

A. m. b. A.
AARHUS

NØRRESUNDBY SKOTØJSFABRIK
v/ NIELS JACOBSEN & SØN

pern, og derfor sender vi i dag vore unge ud for at hjælpe udviklingslandene med at stabilisere deres tilværelse.

— Når nu rådhusklokkerne om et øjeblik indvarsler stilheden, så blot jeres hoved og lad tankerne gå tilbage til den dag, da vor tilværelse blev ændret. Lad os mindes alle dem, der gav deres liv. Lad os være med dem, der mistede en, de holdt af. Lad os tænke på dem, der den dag i dag lider. Men lad os samtidig love at fortsætte i den ånd og imod det mål, som den samme sag viste os.

Trafikken standsede

De to minutters stilhed efter oberstløjtnantens tale blev en gripende oplevelse. Trafikken, der, indtil rådhusklokkerne slog de første slag, havde larmet forbi tilhørerne, gik i stå. Den travle plads var med ét så stille, som den kun kan være én eneste gang om året: på denne dag, i dette øjeblik.

Landsstævnet

Hvis du melder dig omgående, kan du endnu nå at komme med til Gestapofangerens store landsstævne på Krogerup.

Vi mødes den 5. juni kl. 14,00 ved monumentet for den ukendte KZ-fange ved Helligåndskirken, og efter en kort højtidelighed her kører vi til Frihedsmuseet og videre til Krogerup Højskole, hvor vi hygger os om aftenen.

Den 6. juni besøger vi om formiddagen Louisiana-museet, hvorefter vi om eftermiddagen har foredrag ved prof. Dan Sterup-Hansen om „Ungkunst“ med påfølgende livlig diskussion. Om aftenen er der festmiddag.

Den 7. juni er der foredrag af rigsarkivar Hvidtfeldt om arbejdet med at indsamle dokumenter fra besættelsestiden rundt omkring i fremmede lande, og vi kører så til en mindehøjtidelighed i Mindelunden og ved marterpælene, hvorefter vi slutter med en afskedsmiddag i Vartov.

Prisen for deltagelse er alt i alt 105 kr. for en voksen og 60 kr. for børn. Det detaljerede program var offentliggjort i forrige nr. af bladet. Tilmeldingen til stævnet skal ske til Henry Clausen, Dansborg Alle 2 A, Hvidovre.

Den 4. maj 1965

Dagen begynder med, at vi kl. 8,00 morgen nedlægger en krans i Minde-lunden.

Om aftenen har KZ-fanger og modstandsfolk ude og hjemme arrangeret højtideligheder og fakkeltog i Københavns centrum. Den nøjagtige plan ser således ud:

Kl. 19,15 mødes vi ved mindeankeret i Nyhavn, hvor formanden for De allieredes danske våbenfæller, kriminalassistent Roland Olsen, byder velkommen, og hvor kaptajn Røder vil tale. Kransenedlægningen afsluttes med blæsning af „The last Post“. Kl. 19,35 går vi fra Kongens Nytorv ned ad Strøget.

Kl. 19,50 ankommer vi til mindemærket for den ukendte KZ-fange ved Helligåndskirken. Både på Kongens Nytorv og her, såvel som under vor march spiller Hjemmeværns Region VI's orkester, og flankeret af fakkelbærere vil formanden for landsforeningen Gestapofangerne byde velkommen, hvorefter grosserer Egil Barfod vil tale. Kgl. kammer-sanger Henry Skjær synger før talen „Guds fred med vore døde“, og efter kransenedlægning synger han for i fællessang: „Altid frejdig, når du går“. Højtideligheden afsluttes med klokkeringning, hvorefter der uddeles 500 fakler, og vi går videre ned ad Strøget til Rådhuspladsen.

Inden vor ankomst til Rådhuspladsen har studentersangerne sunget: I Danmark er jeg født, og når vi kl. 20,20 ankommer med fakkeltoget, vil formanden for Frihedskampens Veteraner, direktør Sven Seehusen byde velkommen, og ambassadør Ebbe Munck vil tale. Derefter lyder frihedsbudskabet kl. 20,35, og redaktør Aage Schock taler. Når hjemmeværnsorkestret er afmarcheret, synger studentersangerne igen „Der rider en konge“, hvorefter statsminister Jens Otto Krag taler, og højtideligheden afsluttes med studentersangerne, der synger: Som en rejse-lysten flåde. Klokken er da 21,10.

Derefter afslutter vi festlighederne i restaurant Lorry, hvor der vil

være den sædvanlige artistoptræden og dans, men kl. 24 vil fhv. minister Frode Jakobsen tale.

Vi håber på en stor og god aften og opfordrer alle til at møde op for at øge feststemningen.

Den 5. maj 1965

For tidligere fanger og deres pårørende samt kammerater i modstandsbevægelsen er det naturligt at mødes i Frøslev på denne dag. Derfor har Landsforeningen Gestapofangerne i samarbejde med Frihedskampens Veteraner fået aftale med statsbanerne om særtog. Det ene vil starte fra Frederikshavn kl. 6,45 og det andet fra København kl. 6,10 om morgenen, og undervejs vil man samle deltagerne op, således at vi kan være i Frøslev, når højtidelighederne begynder her.

Kommandantskabet i Padborg-lejren har her arrangeret følgende højtideligheder:

Kl. 10,00 åbnes portene, og et orkester vil spille, medens man kan besøge barakkerne. Kl. 11,00 er der kransenedlægning ved mindestenen i lejren, derefter overdrages en ny flagmast til lejren. Kl. 12,00 vil den daværende danske lejrchef, nuværende generalmajor Digmann lade Dannebrog hejse, vi vil høre kong Christian X's tale, hvorefter general Digmann taler.

Kammeratskabet og sammenholdet, der var det bærende for 20 år siden, håber vi atter vil udfolde sig under rejsen og ved festlighederne i Frøslev.

Prisen for hele turen incl. to måltider i Frøslev bliver 50 for dem, der starter fra København og Frederikshavn og billigere for dem, der stiger på undervejs.

Tilmelding skal ske enten til „Frøslevlejren 1965“, adresse Frihedsmuseet, Esplanaden, Kbh. K., eller til Jørgen Barfod, tlf. 87 22 54, eller til Lindegård Olsen, tlf. Bella 76 73, eller til Ove Ch. Lembcke, tlf. (064) 251 30. Betalingen sker først i toget.

En deltagerliste vil blive trykt og fordelt i toget, så at gamle kammerater kan søge kontakt med hinanden trods det store deltagerantal.

KRISTIAN STÆRK A/S

NØRREVOLD 48
KØBENHAVN K.

AKTIESELSKABET

AUTOCO

32 - FINSSENSVEJ - 32
KØBENHAVN F.

P. RASMUSSEN & SØNNER
P. SKRAMSGADE 7 K.
TELF. MINERVA 2260

ORANA KONSERVERS
GLOSTRUP

NORA

REPRODUKTIONSANSTALT
VESTERPORT

SPANGENBERG & MADSEN

RADGIVENDE INGENIØRFIRMA
M. ING. F. F. I.
ROLIGHEDSVEJ 9 - KBHVN. V.

RICH. GEIMARK

NYHAVN 3 — PALÆ 15 15
KØBENHAVN K.

OSTEMANDEN
GODSBANEGADE 31
KØBENHAVN V.

**EUROPÆISKE
VARE- & REJSEGODSFORSIKRING A/S**

REPRODUKTIONSANSTALTEN NOVA

VESTERPORT — KØBENHAVN V.
TELF. PALÆ 507 — 508

**BRYGGERIARBEJDERNES FAGFORENING
FOR KØBENHAVN OG OMEGN**
LINDEVANGS ALLE 6 — F.

A/S CROWN GUMMED PAPER

FLINTHOLM ALLE 20-26 — KØBENHAVN F.

DEN DANSKE TRAADVAREFABRIK

GLOSTRUP

TELF. 96 24 40

G. SALICATH & CO.
TORDENSKJOLDSGADE 25
KØBENHAVN K.
TELF. *BYEN 87 12

**CARL B. CHRISTIANSEN
& CO. A/S**
LANDLYSTVEJ 38
TELF. 75 11 83 — 75 02 89

Vandfast slibepapir
Slibebånd og
sliberondeller
til alle formål

AKTIESELSKABET
HILLERØD OG OMEGNS BANK

RINGSTED BANK

RINGSTED

Bøger

*Lord Russell of Liverpool:
Bushido-Ridderne. Schonbergske
Forl. Kbh. 1965. 299 s. Kr. 9,50.*

Ingen skal lade sig forlede af titlen. Der er ikke noget ridderligt i denne bog — tværtimod.

Det er forfatterens sidestykke til hans værk „Hagekorsets Svøbe“, der nu foreligger som billigbog — en forfærdelig bog — 299 sider grusomheder — alt vel dokumenteret gennem vidneudsagn ved en lang række krigsforbryderprocesser.

Nogle kapiteloverskrifter vil være nok som referat af indholdet: Behandling af krigsfangerne — Mord på tilfangetagne flyvere — Liv og død på Burma-Siam banen (Broen over floden Kwai) — Drab og massedrab af krigsfanger — Dødsmarker — Kannibalisme, vivisektion og lemlæstelse.

Angående kannibalisme har man hørt sligt blandt fanger i Hitlers kz-lejre, men her er det sejrherrene, som på god, gammel vis fortærer de overvundne.

I Hitler-krigens dage skelnede man mellem den regulære hær, der var nogenlunde hæderlig, og de fanatiske SS-afdelinger med deres uhyggelige særkommandoer og Gestapo. I Japan gennemsyrrer råhed hele systemet, og diplomatiet er med hensyn til løgn og bedrag „second to none“.

Alle regler for krigsførelse, vedtaget på internationale konferencer, negligeres ganske. I „F. Chapman Spencer: The Jungle is Neutral“ fortælles om, hvordan generaler ved Singapores kapitulation forbød officerer og mandskab flugtforsøg. Når man havde overgivet sig, var krig forbi, og så skulle man opføre sig ordentligt.

I Hitlers krigsfangelejre døde 4 pct. af de internerede. I de japanske lejre omkom 27 pct., og de overlevende havde sikkert livsvarig mén af behandlingen.

Civilbefolkningens stilling var ligeså lovløs som krigsfangernes, men på grund af, at krigen foregik i lidet civiliserede og organiserede områder, er tabet af menneskeliv umuligt at opgøre.

Kan man tro på, at den japanske nation kan overvindes til en livsindstilling, der mere ligner vor? Det bliver vist en meget langvarig proces. O. I. LETH.

Aage Deleuran: April 40, Da krigen kom til Danmark. Berlingske Verdenspolitiske Bibliotek. Berlingske Forlag, Kbh. 1965. 107 sider. Ill. Kr. 10,—.

Som Niels Nørlund har gennemgået den diplomatiske virksomhed i dagene 22. aug.—3. sept. 1939, således gennemgår Aage Deleuran dag for dag tidsrummet 28. marts—9. april 1940. Ligeledes med benyttelse af alt til dato tilgængeligt kildemateriale.

Forfatteren, der er redaktør ved Berlingske Tidende med politisk stof som speciale, samler her i denne lille bog en række artikler, som har stået i Berlingske Tidende i dagene op til den 9. april.

Det er blevet en bog, som bør studeres af alle, både dem, der har oplevet disse skæbnedøgn, og dem, der er vokset op siden, og den bør indgå i ethvert skolebibliotek og i folkebibliotekernes ungdomsafdelinger.

Her er den sælsomme beretning om et moderne „Mene-tekel“ og om en regering, som så „Skriften på væggen“ og dog ikke foretog sig noget, men lod katastrofen uhindret skylle ind over det land og det folk, som den havde ansvaret for. En regering, som i årevis havde forringet landets forsvar og undergravet folkets forsvarsvilje.

En regering med ministre fra et parti med traditionel skræk for vor store sydlige nabo. Var Tyskland mægtigt, skulle man omgås det med største varsomhed. Var det slået og afmægtigt, måtte det ikke irriteres, for det kunne jo komme til kræfter igen, og så ville det sikkert hævne sig.

Kunsten at regere er at forhindre folk i at blande sig i det, som vedkommer dem, siges en fransk statsmand at have udtrykt sig.

Denne kunst beherskede den danske regering i de skæbnesvangre dage. Alarmerende indberetninger blev ikke ænset, noget blev flygtigt diskuteret, betydningsfulde dokumenter gik lige i skrivebordsskuffen, nogle forsvandt endog.

Hærens ledende officerer foreslog forholdsregler af forskellig art, men fik ingen ordre. Og flåden, fra gammel tid landets stolthed! Se s. 64 flådechefens trosbekendelse. At en mand med sådanne anskuelser kunne gøre tjeneste i flåden og avancerer til tops, skulle man have forsvoret.

Imens færdedes tyske officerer som turister i København og andre steder, spionerede og traf aftaler om assistance, og så faldt hammeren den 9. april — som indberettet.

I år er vi kun 25 år fra denne beskæmmende historie. Noget har vi lært i de siden forløbne år, men lektionen må stadig indterpes, og hertil vil denne lille bog i højeste grad være nyttig.

O. I. LETH.

Niels Nørlund: Da Krigen kom. Berlingske Verdenspolitiske Bibliotek. Berlingske Forlag, Kbh. 1964. 109 s. Ill. Kr. 9,75.

Denne lille bog er udkommen sent på sommeren 1964. Derfor står Douglas-Home som premierminister, og Winston Churchill er endnu blandt de få overlevende. Men da forfatteren har kunnet benytte det kildemateriale, som er kommen for dagen i de seneste år, er hans udredning af begivenhederne sikkert blandt de mest veldokumenterede og virker meget overbevisende.

Indholdet har været offentliggjort som en række kronikker i tiden om 25 årsdagen for II verdenskrigs udbrud. Her har man fremstillingen samlet, og man læser den i et stræk som en spændende kriminalroman.

Dagene fra den 23. august til den 3. september 1939 rulles op for læseren fra time til time. Verdens skæbne vipper mellem Fred-Krig. Hvilken af vægtskålene bliver den tungeste? Ministre og ambassadører må have sovet med støvlerne på, så uafledeligt er de i virksomhed. De gode viljers anstrengelser for at bevare freden kommer til kort i det politiske rænkespil. Resten kender vi.

Kun få havde været fremsynede nok til at have villet stoppe Hitler på et meget tidligere punkt på hans bane. Jeg mindes en ytring, som er tilfaldt Polens præsident, Marskal Pilsudski; om den er historisk korrekt, er ikke godt at sige. Han sagde til London og Paris: „Lad os dreje halset om på den hanekylling. Skal vi marchere? Jeg er parat!“

I det engelske underhus talte Churchill for døve øren i mange år, men Chamberlain anså Hitler for en gentleman, jvf. det til München-forli-

get knyttede „gentlemen's agreement“.

De her i bogen skildrede 10 dage afslører Hitler til skindet.

En enkelt trykfejl må beklages i den ellers så sobre gengivelse. Side 101 linie 13 fra neden: Churchill — læs: Chamberlain. Ordene i den citerede tale vil heldigvis hurtigt bringe den opmærksomme læser på det rette spor.

O. I. LETH.

Dagbogsblade

25/3.

HVOR MANGE AR ENDNU TIL RETSFØRføLGESE AF NAZI-KRIGSFORBRYDERE?

BONN. I morgen træffer forbundsagen endelig beslutning om, i hvor lang tid endnu naziforbrydere skal kunne stilles for retten.

Afgørelsen ventes at falde under en kampafstemning, og aftenen før den afsluttende debat kan stadig intet med sikkerhed siges, hvordan udfaldet bliver.

Muligvis kommer det til et kapløb mellem medlemmer, der ønsker en forlængelse af forældelsesfristen for mord fra 20 til 30 år, og andre, der blot ønsker at lade 20-årsfristen gælde fra forbundsrepublikkens grundlæggelse i 1949, hvorved man i praksis vinder næsten fem år til yderligere processer. Måske beslutter man sig for 30 års frist fra 1949.

Afgørelsen faldt ud til fordel for en forlængelse til 1969.

30/3.

SS'ERNES UNDSKYLDNING AFVIST SOM LØGNAGTIG

FRANKFURT. Den amerikanske dommer Michael Musmanno, der har været retsformand ved tre krigsforbryderprocesser, udtalte i dag som vidne under Auschwitz-processen i Frankfurt, at medlemmer af SS-korpset kunne have nægtet at myrde civilpersoner uden at blive straffet for lydhedsnægtelse.

Den 67-årige Musmanno er indkaldt som vidne af anklagemyndigheden i dennes forsøg på at bevise, at de tyve anklagede SS-folk fra koncentrationslejren Auschwitz kunne have nægtet at adlyde ordrer om at begå masse mord på lejrens fanger. De tyve anklagede ved processen i Frankfurt har hævdet, at de ville være blevet henrettet eller i hvert fald straffet strengt, hvis de havde nægtet at adlyde ordrer til at nedskyde fanger.

Musmanno udtalte i vidneskranken, at han umiddelbart efter krigens slutning havde talt med SS-general Walter Schel-

lenberg, chef for Det tredje Rigets efterretningstjeneste, der havde fortalt ham, at SS-mænd med samvittighed var værdiløse for korpset og blev forflyttet uden straf.

„Schellenberg forklarede,“ udtalte den amerikanske dommer, „at SS hvilede på et grundlag af maksimal effektivitet, og at enhver, der ikke kunne udføre morden, ville blive fritaget. Hvis manden ikke var i stand til at nedskyde hjælpeløse, ubevæbnede personer, var han uden værdi for SS,“ sagde Schellenberg.

Musmanno tilføjede, at de, der nægtede at adlyde ordrer om nedskydning af civilpersoner, simpelt hen blev overført til anden tjeneste og næppe nogen sinde blev straffet.

Han nævnte flere tilfælde, hvor højtstående SS-officerer havde nægtet at adlyde sådanne ordrer og alligevel ikke var blevet straffet.

5/4.

SS-MAND IDØMT 13 ARS TUGTHUS

BONN. Den 51-årige bygningsingeniør og forhenværende SS-mand, Günter Waltz, har ved et nævningeting i Augsburg fået en dom på 13 års tugthus for mord i syv tilfælde. Han blev kendt skyldig i at have befalet nedskydningen af jøder i Lublin-området i Polen i vinteren 1941—42.

Oprindeligt var Waltz anklaget for mord i 17 tilfælde, men for ti tilfældes vedkommende klassificerede retten gerningerne som drab uden overlæg, hvilket han ifølge de tyske forældelsesbestemmelser ikke længere kan straffes for.

6/4.

STOR INTERESSE FOR BESÆTTELSESTIDEN FRIHEDSMUSEET, BIBLIOTEKER OG BOGHANDLERE MÆRKER PUBLIKUMS STORE INTERESSE FOR BESÆTTELSESTIDEN I ØJEBLIKKET

På trods af, at kun to ud af tre herhjemme i Danmark selv har oplevet de fem lange besættelsesår, er interessen i øjeblikket større for begivenhederne under krigen end på noget tidligere tidspunkt.

Det er, som om alle enten vil genopfriske eller sætte sig ind i, hvad der virkelig skete i perioden fra den 9. april 1940, til befrielsen kom den 5. maj 1945.

Frihedsmuseet i København har for eksempel i øjeblikket rekordbesøg. I de sidste måneder har langt over 45.000 besøgt museet — og besøgskurven er stejlt stigende. Museets leder, dr. phil. Aage Roussel siger til Flensborg Avis, at han regner med, at besøgstallet i år langt vil overskride sidste års, hvor mere end 150.000 mennesker besøgte museet. Interessen for besættelsetiden har aldrig været større end netop nu, siger dr. Roussel.

Bibliotekerne underbygger Frihedsmuseets oplysninger. Besættelseslitteraturen

er praktisk taget udlånt over alt. På enkelte bøger er der endda ventetid.

Landets boghandlere kan også mærke interessen. Besættelsesværket „5 års kamp for friheden“ — der fortæller krigsbegivenhedernes historie i Norden under den anden verdenskrig i billeder og tekst — er således blevet udsolgt på mindre end otte dage. Forlaget har ikke flere eksemplarer på lager.

Landets boghandlere har sikret sig hele førsteoplaget, fordi de simpelthen har kunnet mærke den store interesse, der er blandt publikum for begivenhederne under besættelsen.

10/4.

DET TYSKE MINDRETAL I KONTAKT-UDVALG

Statsminister Krag har i går nedsat det udvalg, som skal skaffe det tyske mindretal i Nordslesvig adgang til over for Folketinget og regeringen at gøre sine synspunkter gældende.

Udvalget er en følge af det udfald, som folketingsvalget den 22. september i fjor fik, idet Sydslesvigsk Parti, som siden genforeningen har repræsenteret de tysksindede nordslesvigeres synspunkter i Folketinget, mistede sit folketingsmandat.

Det tyske mindretals organisation, hvis navn er Bund Deutscher Nordschleswiger, har udpeget sin formand, gårdejer Harro Marquardsen, Favby ved Løgumkloster, og chefredaktør Jes Schmidt. Som sekretær for udvalget er udpeget T. V. Brockmeyer, Indenrigsministeriets valgkontor.

Den tabte pensionsret

Blandt de opgaver, som venter det ny udvalg, er bl.a. pensionsspørgsmålet. Under de indledende forhandlinger med statsministeren om oprettelsen af et kontaktoorgan blev der netop fra det tyske mindretals side peget på de tjenestemænd, som — tilhørende det tyske mindretal — mistede denne pensionsret ved retsopgøret efter befrielsen.

Vi har tidligere her i Pigtraad givet en karakteristik af de tyske udvalgsmedlemmers placering under besættelsen. Man ynkes over en folkegruppe, der ikke har bedre kandidater til rådighed.

Det er en kæmpefejltagelse at danne sig teorier, før man har oplysninger.

Conan Doyle.

☆

Man er aldrig så ulykkelig som man tror, eller så lykkelig, som man på forhånd havde håbet.

Francois de la Rochefoucauld.
(1613—80).